



Üniversitelerin  
Engelli Öğrenci Birimleri

# WEB ERİŞİLEBİLİRLİĞİNİN İZLENMESİ RAPORU

ARAŞTIRMA:

AHMET TAYFUR ARSLAN - BERKAY ÖMER ÜNAL - EMRE TAŞGIN

YAYINLAMA TARİHİ

KASIM 2021

TOPLUMSAL HAKLAR VE ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ

WWW.TOHAD.ORG

BILGI@TOHAD.ORG

TOPLUMSAL HAKLAR VE ARAŞTIRMALAR DERNEĞİ (TOHAD),

HAK TEMELLİ ÇALIŞAN BİR SIVİL TOPLUM ÖRGÜTÜDÜR.



Üniversitelerin Engelli Öğrenci Birimleri  
Web Erişilebilirliğinin İzlenmesi Raporu

Kasım 2021 - Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği [TOHAD]  
İzleme Ekibi

Ahmet Tayfur Arslan - Berkay Ömer Ünal - Emre Taşgın

Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği [TOHAD], hak temelli çalışan bir sivil toplum örgütüdür.

TOHAD, engelliler, kronik ya da süreğen hastalar, yaşlılar, kadınlar, çocuklar vb. sosyal, ekonomik ve psikolojik mağduriyet ve kısıtlılık yaşayan, ayrımcılığa, istismara ve hak kaybına uğrayan risk altındaki sosyal grupların kanun, anayasa, uluslararası sözleşmeler ve evrensel hukuk ilkelerinden doğan (politik haklar dışındaki) tüm haklarından ayrıma uğramadan, eşit yaşam hakkı sınırları içerisinde faydalanmalarını, bu alanda kanunların, anayasanın ve uluslararası sözleşmelerin Türkiye'de uygulamaya hakim kılınması için faaliyet göstermektedir.

Dernek, kadınların, çocukların, engellilerin, yaşlıların ve diğer risk altındaki sosyal grupların medeni haklar, sağlık, eğitim, istihdam, ulaşım, erişim vb. alanlarındaki hak kayıplarından ve/veya uğradıkları ayrımcılık sorunlarından yola çıkarak, bir taraftan bu sorunların çözümü için her türlü iletişim kanalını kullanarak kamuoyu yaratmayı, diğer taraftan da kamu kurum ve kuruluşları nezdinde girişimlerde bulunmayı hedeflemektedir. TOHAD, idari girişimlerin sonuç vermediği hallerde öncelikle ulusal hukuk sistemi kapsamında hukuki girişimlerde bulunmayı, gerektiği hallerde de Uluslararası sözleşmeler kapsamında Avrupa Sosyal Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi vb. uluslararası hak arama zeminlerde çözümler aramayı hedeflemektedir.

## İçindekiler

<b>Giriş</b> .....	1
<b>Engelli Üniversite Öğrencileri ve Web Erişilebilirliği</b> .....	3
Web Erişilebilirliği Mevzuat ve Düzenlemeleri.....	4
Erişilebilirlik ile ilgili Standartlar ve Üniversiteler.....	5
<b>Yöntem</b> .....	7
Üniversite Web Sitelerinin İncelenmesi.....	8
Üniversite Web Sitelerinin Pilot İncelemesi ve Kontrol Listesinin Hazırlanması.....	8
BEB Soru Setlerinin Hazırlanması ve Bilgi Edinme Başvuruları.....	8
Teknik Altyapı Göstergelerinin ile Kontrol Listesinin Hazırlanması ve Web Sitelerine Uygulanması.....	8
<b>Verilerin Analizi</b> .....	10
<b>Sonuç</b> .....	21
<b>Kaynakça</b> .....	23

## Giriş

Bütün dünyada bilişim teknolojilerinde, dijital hizmetlerde, internet kullanımında yaşanan gelişmeler sonucunda engelli bireyler bakımından erişilebilirlik, web erişilebilirliği ve dijital erişilebilirlik konularını da kapsayacak biçimde anlam genişlemesi yaşamıştır. Önemli bir hak mücadelesi alanına dönüşen web erişilebilirliği, Türkiye’de yeni yeni tartışılıyor ve bu alanda çok az çalışma bulunuyor. Üstelik son iki yıldır yaşanan küresel salgının etkisi ile çalışma hayatının, eğitim hayatının, birçok hizmetin uzaktan ve/ya çevrimiçi devam etmeye başlaması ile web erişilebilirliği herkes için önemli bir konuma geldi.

Engelli öğrencilerin, çalışmamız özelinde engelli üniversite öğrencilerinin eşit ve adil biçimde eğitim hakkından yararlanabilmeleri için web erişilebilirliği artık kilit bir noktada bulunuyor. Ne var ki üniversitelerin hem genel hem de engelli birimlerinin sitelerinin erişilebilirliği önemli bir sorun olarak varlığını sürdürüyor. Küresel salgın koşullarında uzaktan eğitimin önem kazanması ile engelli üniversite öğrencilerinin web içeriklerine erişimleri daha da önemli bir hale geldi.

Bir web sitesinin tüm içeriği ve içerdiği tüm fonksiyonlar, kullanıcıların eşit olarak faydalanabileceği şekilde tasarlanmış ise o sitesinin erişilebilirlik kurallarına uygun olarak yapılandırıldığı söylenebilir. Engelliler bakımından ise en temel biçimiyle tanımlayacak olursak engelli bireylerin web sayfalarını sorunsuz bir biçimde kullanabilmesi demektir. Bunun için de web sayfalarının engelli bireylerce kolaylıkla algılanabilecek öğeleri içermesi, arayüz bileşenlerinin ve sayfalarda dolaşımı sağlayan öğelerin işletilebilir ve anlaşılabilir olması, içeriğin kullanıcı araçları tarafından güvenilir ve doğru bir biçimde yorumlanabilmesini sağlayacak kadar tatmin edici olması gerekmektedir. Bu öğelerin nasıl hayata geçirileceğini düzenleyen ilkelerin yerine getirilmesi ile web içeriği anlaşılabilir, web sayfaları gezinebilir ve etkili bir şekilde kullanılabilir hale gelecektir. Bir adım ileriye de engelli bireylerin içeriğe katkı sunabilecekleri tasarımların uygulanmasıdır.

Ne yazık ki Türkiyeli kullanıcılara hitap eden mevcut pek çok web sitesi engelliler bakımından erişilebilir değildir. Zaten web erişilebilirliği kavramı da Türkiye için görece yeni bir kavram. Bu alana özgülenmiş bir yasal düzenleme de bulunmuyor. Ancak kurumların ya da örgütlerin kendi bünyelerindeki web sitelerinin erişilebilir olması için yaptığı düzenlemeler ile

Web erişilebilirliği ... evrensel tasarım ilkelerinin internet ortamındaki karşılığı olarak sanal ortamda engellileri, çocukları ve yaşlıları da kapsayacak şekilde herkesin algılayabileceği, anlayabileceği, gezinebileceği ve etkili bir şekilde kullanabileceği içerikler oluşturulması anlamına gelmektedir. [Narin: 169]

Web'in gücü evrenselliğindedir.  
Engelli olsun ya da olmasın herkes  
tarafından erişim, önemli bir  
özelliktir. [Tim Berners-Lee - Web'in  
Mucidi]

oluşturduğu ya da takip ettiği ilkeler bulunuyor. Bu kurumlardan biri de Yükseköğretim Kurumu [YÖK].

14 Ağustos 2010 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği" her bir üniversitelerde "Engelli Öğrenci Birimi" kurulmasını öngörmüştür [madde11]. Bu birimlerin görevleri arasında birime ait bir internet sitesi oluşturulması bulunmaktadır [madde 12/e]. Çalışmamızda da bu birimlerin web sitelerinin /

sayfalarının içerik bakımından erişilebilirliği incelenmiştir. Ayrıca üniversitelerin engelli birimlerinin çalışma ve örgütlenme modellerini, engelli öğrencilerin web içeriklerine erişimlerine ilişkin çalışmalarını, engelli birimlerinin kendi çalışmalarını nasıl alımladıklarını görebilmek için bir anket çalışması yapılmıştır.

Üniversitelerin engelli öğrenci birimlerine ait internet siteleri, evrensel olarak kabul edilen Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu kriterleri çerçevesinde, "A" seviyesi dikkate alınarak değerlendirilmiştir. "A" seviyesinde erişilebilirlik özellikleri taşıyan bir internet sitesinin en düşük erişilebilirlik kriterlerini karşıladığı ifade edilebilir.

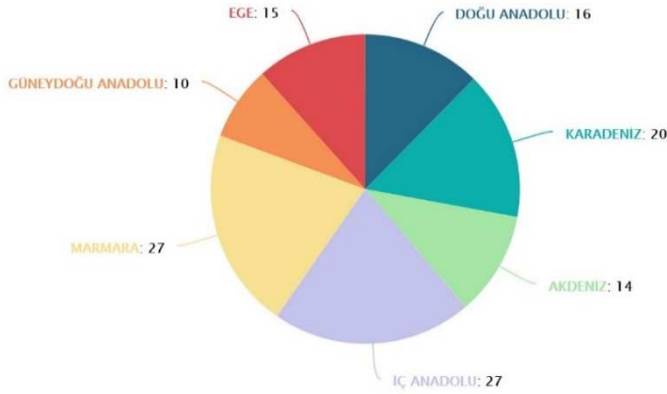
Üniversitelerin engelli öğrenci birimlerine ait internet sitelerinin çoğu müstakil yapıda değildir. Bir diğer deyişle bu siteler, üniversitelerin kullanmakta olduğu içerik yönetim sistemlerine entegre şekilde çalışmaktadır. Dolayısıyla birim web sayfasında yer alan erişilebilirlik problemlerinin en önemli kaynaklarından biri, üniversitelerin kullanmakta olduğu içerik yönetim sistemlerinin tasarım ve kodlamasıyla ilgilidir.

Diğer taraftan birim internet siteleri karmaşık yapıda da değildir. Birim sayfalarında genellikle iletişim bilgileri, engelli öğrencileri ilgilendiren dokümanlar, bildirim formları, güncel duyurular, görseller ve videolar yer almaktadır. Dolayısıyla bu şekilde içeriğe sahip internet sayfalarında "A" seviyesi kriterlerinin tümünün test edilmesi de mümkün olmamıştır. Bu nedenle söz konusu kriterler arasında birim sayfalarında rastlanan özellikler belirlenmiş, genellikle ekran okuyucu yazılımları ilgilendiren kritik problemlere odaklanılmıştır.

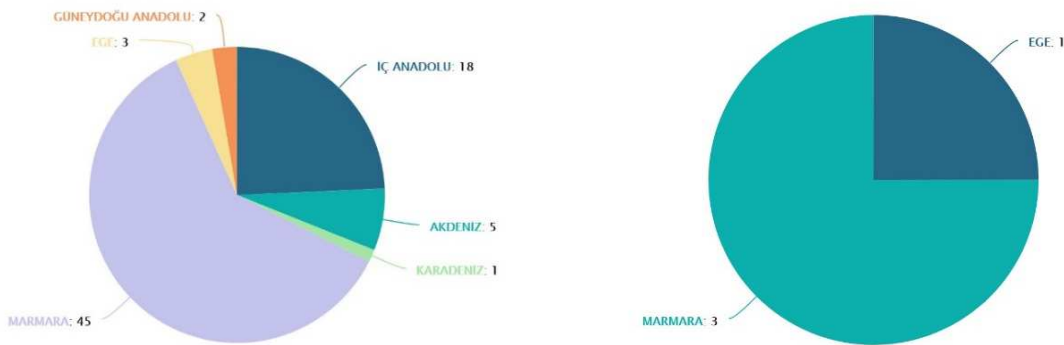
Son olarak, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Ankara Müzik ve Teknoloji Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi ve Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, bünyelerinde bir birim buldursalar veya birimi kurma aşamasında olsalar bile gerekli yönetmelik/yönergeleri genel sitelerine koymuşlar, birim için ayrıca bir web sayfası oluşturmamışlardır. Dolayısıyla bu üniversiteler içerik bakımından değerlendirmeye tabi tutulabilirler bile, web erişilebilirliği anlamında değerlendirmeye alınamamıştır.

## Engelli Üniversite Öğrencileri ve Web Erişilebilirliği

Türkiye’de üniversite sayısı son 20 yılda hızla artmıştır. 1960 yılında 7 olan ve 1982 yılında 27’ye ulaşan üniversite sayısı, 2001 yılında 76, 2011 yılında 165 ve 15 Eylül 2021 itibariyle ikisi pasif 129 devlet, biri pasif 74 vakıf ve 4 vakıf meslek yüksek okulu olmak üzere 207’ye ulaşmıştır.



Bölgelere göre devlet üniversitelerinin dağılımı: Ege -15, Doğu Anadolu - 16, Karadeniz - 20, Akdeniz - 14, İç Anadolu - 27, Marmara - 27, Güneydoğu Anadolu - 10.



Bölgelere göre vakıf üniversitelerinin dağılımı: Ege -3, Karadeniz - 1, Akdeniz - 5, İç Anadolu - 18, Marmara - 45, Güneydoğu Anadolu - 2.

[Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>]

Benzer bir biçimde öğrenci sayıları da hızla artmış ve Yüksek Öğretim Kurumu'nun sağladığı en son verilere göre 2020-2021 öğretim yılında üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı 8 milyon 240 bin 997'ye çıkmıştır. Sadece bir önceki öğretim yılı ile

karşılaştırıldığında bile öğrenci sayısının yaklaşık 300 bin öğrenci arttığı görülmektedir.<sup>1</sup>

Yüksek Öğretim Kurumu'nun sağladığı istatistiki verilere göre 2020-2021 öğretim yılında 156 üniversitede açık öğretim ve uzaktan öğretim öğrencileri dahil olmak üzere 50 bin 123 engelli öğrenci bulunuyordu. Aynı öğretim yılı içinde ve 3 Aralık 2020 tarihinde yayınlanan "Koronavirüs Salgını Döneminde Engelli Öğrencilerin Eğitime Erişimi" bilgi notunda ise YÖKSİS verilerine göre engelli öğrenci sayısı 51 bin 647 olarak veriliyor. Bu öğrencilerin 27 bin 782'si önlisans, 23 bin 581'i lisans, 236'sı yüksek lisans ve 48'i doktora düzeyinde eğitim gördüğü belirtilmekte.<sup>2</sup>

Kurumun verdiği güncel verilere göre ise 207 yüksek öğretim kurumundan 159'unda engelli öğrenci bulunmakta. Bu kurumlarda öğrenim gören engelli öğrenci sayısı 36 bin 377 erkek ve 17 bin 855 kadın olmak üzere toplam 54 bin 232 kişidir.

## Web Erişilebilirliği Mevzuat ve Düzenlemeleri

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu-Marmara Araştırma Merkezi [TÜBİTAK-MAM] sorumluluğunda yürütülen çalışmalar neticesinde hazırlanan kılavuzun, 3.1 bölümü "Erişilebilirlik" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde kamu kurumlarından web sitelerini -mümkünse en baştan- engelli kullanıcıların ihtiyaçları gözönüne alınarak tasarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışmalar yapılırken de WAI Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi ile W3C Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu ilkelerinden yararlanılabileceği, sitenin erişilebilirlik gereklerini sağlayıp sağlamadığını sınamak için çeşitli çevrimiçi araçların kullanılabileceği belirtilmiş, erişilebilirlikle ilgili tavsiyelerde bulunulmuştur.

TÜRKİSAT tarafından 2009 yılında "Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi" hazırlanmış, kamu internet sitelerinin geliştirilmesi aşamasında kullanılabilecek standartlar ve öneriler kapsamlı bir biçimde sunulmuştur.

TÜBİTAK ile Kalkınma Bakanlığı daha sonra Kamu İnternet Siteleri Rehberi (KAMİS) Projesi'ni uygulamıştır. Hazırlanan rehber 2014 yılı sonunda kamuoyu ile paylaşıldı. Proje kapsamında açılan web sitesi daha sonra TÜBİTAK sitesinin altına alınmıştır. "İnternet Sitelerinde Kullanılabilirlik ve Erişilebilirlik Rehberi", "Kullanılabilirlik İlkeleri Rehberi", "Erişilebilirlik İlkeleri Rehberi" ve "Kamu İnternet Siteleri Mevzuat Bilgileri Rehberi" ve "Teknoloji Rehberi" olmak üzere KAMİS'i oluşturan 5 ayrı alt rehberle bu siteden ulaşmak mümkündür. Bu rehberler yine uluslararası standartlara ve rehberlere dayanılarak geliştirilmiştir.

Web erişilebilirliği kavramı dönemin Özürlüler İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2010-2011 "Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı"nda da yer almıştır. Strateji'nin "Stratejik Öncelikler" bölümünün sonunda bilgiye erişilebilirliğin artırılması yönünde yapılacaklar sıralanmıştır. İlerleyen bölümde ise bu yapılacakların izleme ve değerlendirmesinin nasıl yapılacağı kayıt altına alınmıştır.

Her ne kadar o dönemden sonra konu, başka metinlere girdiyse de son dönemde öncelikler arasında yer almadığı dikkati çekiyor. Sözelimi eski Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2018-2022 Stratejik Planı'nda web erişilebilirliğine atf

<sup>1</sup> <https://istatistik.yok.gov.tr/>

<sup>2</sup> <https://engelsiz.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelsiz-erisim-engelsiz-egitim.aspx>

bulunmuyor. Sadece “Hizmet kalitesi ve kapasitesinin artırılması” amacına yönelik “Bakanlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak, kalite ve memnuniyeti artırmak” hedefinin gerçekleşmesi için “erişilebilir elektronik uygulamalar geliştirilmeli ve mevcut uygulamaların erişilebilirliği sağlanmalıdır” ihtiyacının tespiti yapılmıştır. Yerine tesis edilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2019-2023 Stratejik Planı’nda ise gerçekleştirilmesi planlanan “Mevzuat Çalışmaları ve Standardizasyon” faaliyetleri altında “bilgiye erişim hizmetlerinin engelli ve yaşlılar tarafından güvenli ve bağımsız kullanımını sağlamasına yönelik çalışmalar” taahhüdü bulunuyor. Ayrıca “Bakanlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak, kalite ve memnuniyeti artırmak” başlıklı “Hedef Kartı 6.1” altında “hedeflenen kitlelerin tamamının etkili kullanımının sağlandığı erişilebilir elektronik uygulamalar geliştirilmeli ve mevcut uygulamaların erişilebilirliği sağlanmalıdır” şeklinde tekrar ediyor. Bu stratejik plan bakanlıkların ayrılmasını takiben yeniden kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın da cari stratejik planı olarak görünüyor web sitelerinde.

## Erişilebilirlik ile ilgili Standartlar ve Üniversiteler

Bütün dünyada internetin her geçen gün artan oranda hayatımızın bir parçası olduğu günümüzde, web erişilebilirliği ile engellilerin web içeriklerine erişimlerinin önünde hiçbir engel bulunmaması, herhangi bir ürünün, hizmetin, teknolojinin herkes tarafından kullanılabilir olması beklenirdi. Ne yazık ki büyük insanlık olarak henüz o noktaya gelebilmiş değiliz. Ancak, web erişilebilirliği ile ilgili standartlar üzerinde çalışmalar yapılmış ve bu hedef doğrultusunda W3C 1999 yılında Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu 1.0, 2008 yılında Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu 2.0 ve 2018 yılında ise Web İçeriği Erişilebilirlik Kılavuzu 2.1’i yayınlamıştır.

Araştırmamız özelinde incelediğimiz web siteleri üniversitelerin engelli birimlerinin siteleri olduğundan YÖK’ün görev ve sorumlulukları ile ilgili birimlerin görevlerine bakmamız gerekiyor.

YÖK bünyesinde 14 Ağustos 2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” gereğince kurulmuş bir “Engelli Öğrenci Komisyonu” bulunmaktadır. Bu komisyon, “engelli öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli akademik ortamın hazırlanmasını ve eğitim-öğretim süreçlerine tam katılımlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak ve düzenlemeler yapmak üzere” kurulmuştur [madde 1].

Aynı yönetmeliğe göre “engelli öğrencilerin idari, fiziksel, barınma ihtiyaçları ile sosyal ve akademik alanlarla ilgili ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yapılması gerekenleri belirleyip, yapılacak çalışmaları planlamak, uygulamak, geliştirmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirmek üzere” her bir üniversitede “Engelli Öğrenci Birimi” kurulmuştur [madde11]. Bu birimlerin görevlerinden biri de üniversitede okuyan engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik birime ait bir internet sitesi oluşturulmasıdır [madde 12/e].

Üniversiteler, bu birimlerin kurulmasına ilişkin yönergeleri kendileri hazırlamaktalar. Bu uygulama yönergeleri, yönetmelikte yer alan görev ve sorumlulukların tekrarı biçiminde ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere engelli birimlerinin



kurmak zorunda oldukları erişilebilir web siteleri, üniversitelerin genel web sitelerinden çoğunlukla bağımsız değiller. Üniversitelerin mevcut web siteleri ve kullanmakta olduğu içerik yönetim sistemleri erişilebilirlik bakış açısı ile hazırlanmadığından birim web sayfaları da genel sitelerin erişilebilirlik yaklaşımını yansıtıyorlar.

## Yöntem

Türkiye’de kamu kurumlarının sitelerinin erişilebilirliği önemli araştırma alanlarından biri. Üniversitelerin genel web sitelerinin erişilebilirliği ile ilgili çalışmalar da mevcut. Üniversitelerin web sitelerinin erişilebilirliğine ilişkin genel ya da özel araştırmalar da var. Ne var ki engelli birimlerinin web sayfalarının erişilebilirliği konusunda henüz kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar yapıldığını söylememiz güç. Bu nedenle Türkiye’de bulunan üniversitelerin engelli birimlerinin web sayfalarının erişilebilirliğine ilişkin başka çalışmalara öncülük edebileceğini düşündüğümüz bir ön çalışma yapmaya karar verdik.

Araştırmanın yöntemini belirlerken web sayfalarının erişilebilirliğinin üç farklı boyutunu ortaya koymayı amaçladık. Biliyoruz ki web içeriklerinin erişilebilirliği alanında uzun yılların birikimine dayanılarak hazırlanmış göstergeler bulunuyor. Temelde Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi’nde yer alan ilkelere göre Türkiye’deki üniversite engelli birimlerinin web sayfalarının erişilebilirliğini ölçmeyi arzuladık.

Doğrudan kullanıcılar olan engelli öğrencilerin deneyimlerini de ortaya koymanın gerekli olduğunu düşündük. Belirlediğimiz engelli üniversite öğrencilerinin katılımıyla web sitelerinin kullanıcı deneyimleri bakımından erişilebilirliklerine baktık. Buradan elde ettiğimiz sonuçlardan yola çıkarak bir kontrol listesi hazırlayarak web sayfalarına uyguladık.

Son olarak da bu web sayfalarının sahibi olarak üniversitelerin kendilerini nasıl ve nerede konumlandıklarını da anlamak istedik. Bunun için de kullanıcı deneyimlerinde tespit edilen konular ile kullanıcıların üniversitelerin ve engelli birimlerinin web sitelerine girdiklerindeki süreçlere dayanarak üniversitelere yönelik bir anket soru seti hazırladık.

Böylelikle 3 aşamalı bir yöntem ile araştırmayı tamamladık. Birden çok veçhesini bir arada değerlendirmek arzusunda olduğumuzdan oldukça kapsamlı ve ayrıntılı bir veri setine ulaşmış olduk. Bu kapsamlı veriyi de mümkün olduğunca basitleştirilmiş bir biçimde sunmaya çalıştık.

Araştırmamızı Türkiye’deki bütün üniversiteleri kapsayacak biçimde tasarladık. 2021 yılı itibarıyla ikisi pasif 129 devlet, biri pasif 74 vakıf ve 4 vakıf meslek yüksek okulu olmak 207 yükseköğretim kurumu bulunuyor. Araştırmayı yaptığımız zaman diliminde ise toplam 205 yükseköğretim kurumu bulunuyordu. Bilgi edinme başvurularımızı bütün üniversitelere gönderdik. Bu üniversitelerden 73’ü anketimizi yanıtlamıştır.

Üniversitelerin engelli birimi olsa dahi her birimin web sayfası olmadığını da bu çalışmayla tespit etmiş bulunuyoruz. Ankete yanıt veren bu üniversitelerden de yalnızca 60 tanesinin ayrı bir engelli birimi sitesi bulunduğundan analizin bir bölümü sadece bu üniversitelerin yanıtlarına göre yapılabilmektedir.

Engelli birimi için web sayfası olmayan üniversiteler genel içerik bakımından değerlendirmeye tabi tutulabilirler bile, engelli birimlerinin sayfalarının web erişilebilirliği anlamında değerlendirmeye alınmamıştır.

## Üniversite Web Sitelerinin İncelenmesi

Üniversitelerin genel web sitelerinin ana sayfaları ile engelli birimlerinin web sayfaları araştırmamızın asıl konusunu oluşturmaktadır. Bu sayfaların incelenmesi içinde yukarıda açıklamaya çalıştığımız ve aşağıda ayrıntılarını verdiğimiz üç farklı yaklaşımdan oluşan melez bir yöntem kullanılmıştır.

### Üniversite Web Sitelerinin Pilot İncelemesi ve Kontrol Listesinin Hazırlanması

Üniversitelerin genel web sitelerinin ana sayfaları ile engelli birimlerinin web sayfalarına yönlendirme uygulamaları ve engelli birimlerinin web sayfalarının kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi için bir pilot çalışma yapılmıştır.

Üniversitelerin web içeriklerinin erişilebilirliğinin kullanıcı deneyimi bakımından yeterliliğinin anlaşılabilmesi için araştırma kapsamında belirlenen 10 engelli üniversite öğrenciden sözkonusu web sayfalarını kullanmaları istenmiştir.

Engelli üniversite öğrencilerinin, üniversitelerin genel web sitelerinin ana sayfaları ile engelli birimlerinin web sayfalarına yönlendirme uygulamaları ve engelli birimlerinin web sayfalarının kullanılabilirliğine ilişkin deneyimlerinden yola çıkılarak üniversitelerin web sitelerine uygulanmak üzere bir kontrol listesi hazırlanmıştır. Bu kontrol listesi tüm üniversitelere uygulanmış, ilgili bölümleri ise yalnızca engelli birimi web sayfası olan üniversitelere uygulanmıştır.

### BEB Soru Setlerinin Hazırlanması ve Bilgi Edinme Başvuruları

Pilot inceleme sonucunda hazırlanan kontrol listesine dayanan ikinci bir soru seti üretilerek bilgi edinme başvurusu kapsamında üniversitelere gönderilmiştir. Böylece üniversitelerin ilgili birimlerinin kendi konularını nasıl değerlendirdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

### Teknik Altyapı Göstergelerinin ile Kontrol Listesinin Hazırlanması ve Web Sitelerine Uygulanması

Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi'nde yer alan ve 30 kriterden oluşan "A" düzeyi ilkeler, temel seviyede yerine getirilmesi beklenen standartları kapsamaktadır. "A" düzeyi ilkeler yerine getirilmediği takdirde, engelli kullanıcıların büyük çoğunluğunun internet sitesi içeriklerinden ve sunulan hizmetlerden etkili ve verimli bir şekilde yararlanması

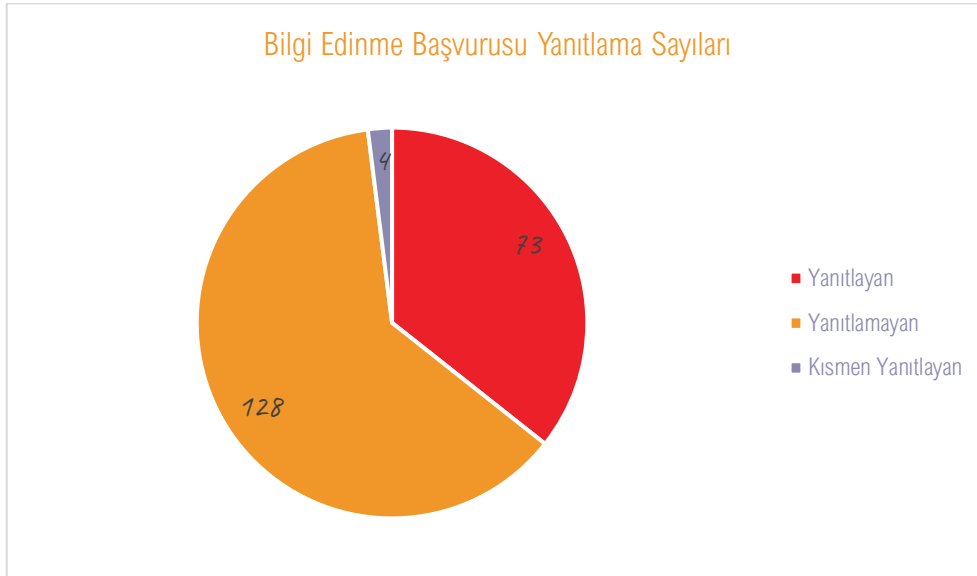
mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, kurum internet siteleri geliştirilirken bu bölümde ele alınan 30 ilkenin yerine getirilmesi beklenmektedir. Bu 30 ilke altında erişilebilirlik düzeyinin anlaşılabilmesi için ekte sunduğumuz toplam 121 soruya yanıt aranmıştır. Araştırmamızda çevrimiçi araçları kullanarak engelli birimlerinin erişilebilirliklerini "A" düzeyi ilkeler bakımından ölçtük. Genel olarak engelli birimlerinin internet siteleri karmaşık yapıda değil. Bu sayfalarda birimle ilgili iletişim bilgilerine, engelli öğrencileri ilgilendiren belgelere ve üniversite ile ilgili güncel duyurulara, bildirim formlarına, çeşitli görseller ve videolara yer verilmektedir. Dolayısıyla içeriği ve sayfa yapısı bu şekilde tasarlanmış internet sayfalarında "A" seviyesi kriterlerin tümünün test edilmesi dahi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle söz konusu kriterler arasında birim sayfalarında rastlanan özellikler belirlenmiş, genellikle ekran okuyucu yazılımları ilgilendiren kritik problemlere odaklanılmıştır.

Üniversitelerin engelli birimlerinin web sitelerinin Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi'nde yer alan 30 kriterden oluşan "A" düzeyi ilkeler çerçevesinde erişilebilirliklerinin ölçülmesi ile elde edilen sonuçları ayrı ve daha ayrıntılı bir araştırma sonrasında yayınlamayı düşünüyoruz. Bu kriterlerin tümünün test edilmesi mümkün olmadığından bir sonraki adım olarak yeni bir yöntem belirlenerek sözkonusu sitelerin bu ilkeler bağlamında erişilebilirlikleri ile ilgili ayrıntılı bir çalışma öngörüyoruz.

## Verilerin Analizi

Yöntem bölümünde açıklandığı üzere, araştırma kapsamında 3 çeşit veri toplanmıştır. Bu verilerden üniversitelerin engelli birimlerinin web sitelerinin Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi'nde yer alan 30 kriterden oluşan "A" düzeyi ilkeler çerçevesinde çevrimiçi araçları kullanarak erişilebilirliklerinin ölçülmesi ile elde edilen sonuçları ayrı ve daha ayrıntılı bir araştırma sonrasında yayınlamayı düşünüyoruz. Bu kriterlerin tümünün test edilmesi mümkün olamamaktadır. Bir sonraki adım olarak yeni bir yöntem belirlenerek sözkonusu sitelerin bu ilkeler bağlamında erişilebilirlikleri ile ilgili ayrıntılı bir çalışma öngörüyoruz.

Bu raporda ise engelli birimlerinin web sayfalarının kullanılabilirliğine ilişkin hazırlanan kontrol listesinin ilgili sitelere uygulanmasının sonuçları [Araştırma] ile üniversitelerin ilgili birimlerinin çoğunlukla paralel sorunlardan oluşan bilgi edinme başvurularına verdikleri yanıtları [Bilgi Edinme] karşılaştırmalı olarak analiz edeceğiz.



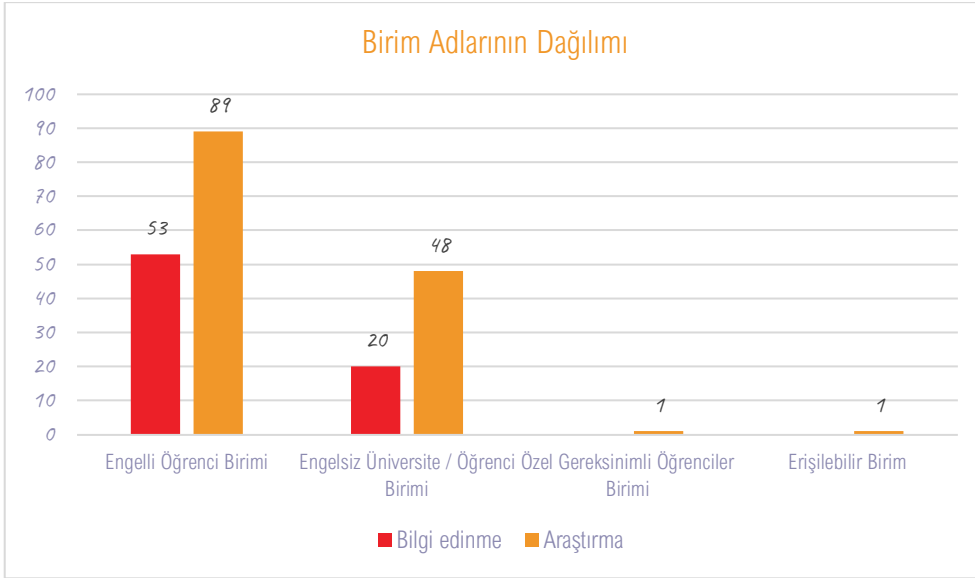
Bilgi edinme başvurusu için hazırlanan soru setini mevcut 205 yüksek öğretim kurumunun ilgili birimlerine gönderdik. Bu kurumlardan 73 üniversite sorulara yanıt verirken, 128 üniversite ise yanıt vermemiştir. 4 üniversite ise sorulara kısmen yanıt vermiştir. Yanıt veren 73 üniversiteden ise yalnızca 60 tanesinin engelli öğrenci

birimine ait müstakil bir web sitesi / sayfası bulunmaktadır. Bu nedenle 31 sorudan 26 tanesinin analizi yalnızca bu 60 üniversiteyi kapsamaktadır. Yaptığımız araştırmada ise 139 üniversitenin engelli birimlerinin kendi web sayfaları olduğunu tespit ettik.

Analizimize öncelikli olarak 73 üniversiteyi de kapsayan 5 sorunun yanıtları ile başlayacağız. Bu sorular ekte sunduğumuz “Bilgi Edinme Başvurusu Soru Seti”nde yer alan aşağıdaki soruları kapsamaktadır.

- 1) Engelli öğrenci biriminin üniversite tarafından belirlenmiş resmi adında hangisinin kullanımı tercih edilmektedir?
- 2) Pandemi sürecinde üniversitenizde öğrenim gören engelli öğrencilerin uzaktan eğitim sistemlerine erişilebilirliği konusunda çalışmalar yapıldı mı? Yapıldıysa bu çalışmalar nelerdir?
- 3) Engelli Öğrenci Biriminize ait bir web sitesi bulunmakta mıdır?
- 6) Engelli Öğrenci Biriminiz ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığınız işbirliğinde üniversiteniz tüm web siteleri ile ilgili “A”, “AA” veya “AAA” standardını sağlamaya yönelik erişilebilirlik çalışmaları yapılmakta mıdır? Yapılıyorsa çalışmalar nelerdir?
- 7) Engelli Öğrenci Biriminiz tarafından bilgiye erişim hakkı çerçevesinde yer alan web sitesi erişilebilirliğine dikkat çekmek amacıyla çalışma yapılmakta mıdır? Yapılıyorsa çalışmalar nelerdir?

Üniversitelerde bu birimler için farklı isimler kullanıldığını biliyoruz. Üniversiteler tarafından ağırlıklı olarak kullanılan resmi adı “Engelli Öğrenci Birimi” ya da “Engelsiz Üniversite / Öğrenci Birimi” olan bu birimlere, “Özel Gereksinimli Öğrenciler Birimi” ve “Erişilebilir Birim” adı da verildiğini tespit ettik.



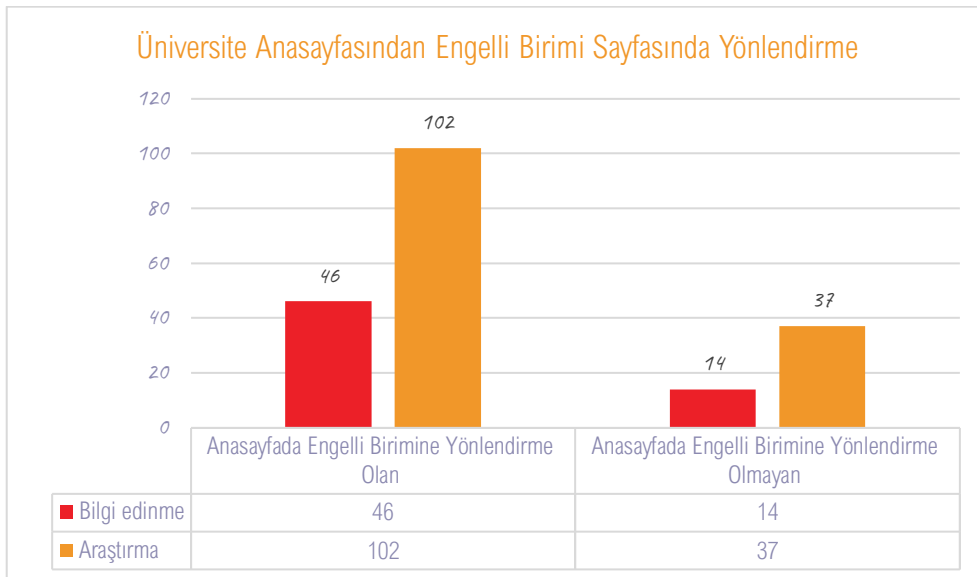
Kontrol listelerini engelli birimlerinin sayfalarına uygularken pandemi sürecinde üniversitelerin öğrenim gören engelli öğrencilerin uzaktan eğitim sistemlerine erişilebilirliği sağlamak konusunda ne gibi çalışmalar yaptıklarını tespit edemedik. Ancak üniversitelerin verdiği yanıtlardan 73 üniversiteden yalnızca 24'ünün bu konuda çalışması olduğunu görüyoruz. Bu sayının verilen yanıtların üçte birine karşılık geldiği düşünülünce çok iyi bir sınav verilemediğini söyleyebiliriz. Verilen yanıtlardan ise bu konuda yapılan çalışmalar arasında uzaktan eğitimde

yaşanabilecek sorunlar karşısında neler yapılabileceği konusunda bilgilendirme yapılması, engelli öğrencilerle toplantılar / görüşmeler yapılması ve dile getirilen sorunlara çözüm üretilmesi, eğitim materyallerinin erişilebilirliğinin sağlanması için bilgilendirmeler, partner öğrenci uygulaması, basılı kaynakların ücretsiz ulaştırılması, malzeme ve cihaz desteği, engelli öğrenciler için whatsapp grupları kurulması, ek sınav süresi sağlanması ve “Kapsayıcı Eğitim” içeriği hazırlamaya yönelik sayfa hazırlama ve akademik birimlerle paylaşılması sayılabilir.

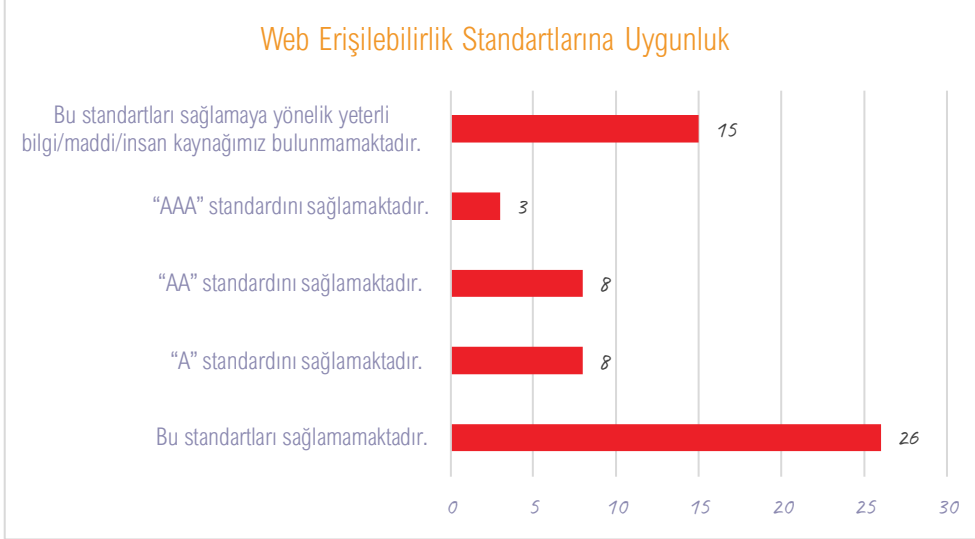
Engelli öğrencilerin web erişimi için üniversitelerin ve ilgili birimlerin belli çalışmaları yapmaları gerekmektedir. Bu çalışmaların başında da üniversitelerin tüm web siteleri ile ilgili “A”, “AA” veya “AAA” standardını sağlamaya yönelik erişilebilirlik çalışmalarının yapılması ve web sitesi erişilebilirliğine dikkat çekmek amacıyla yapılan çalışmalar gelmektedir. Ne yazık ki bu iki alanda da çalışma yapan üniversitelerin sayısının %10’u bulmadığı dikkat çekmektedir.

	Çalışma Yapan	Çalışma Yapmayan
Engelli Öğrenci Biriminiz ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığınız iş birliğinde üniversiteniz tüm web siteleri ile ilgili “A”, “AA” veya “AAA” standardını sağlamaya yönelik erişilebilirlik çalışmalarının yapılma durumu	6 %8,22	67 %91,78
Engelli Öğrenci Biriminiz tarafından bilgiye erişim hakkı çerçevesinde yer alan web sitesi erişilebilirliğine dikkat çekmek amacıyla çalışma yapılma durumu	6 %8.22	67 %91,78

Engelli birimlerinin sayfalarının erişilebilirliği ile ilgili en önemli sorun üniversite web sitelerinin anasayfalarında uygun yönlendirmenin yapılmaması. Bilgi edinmeye yanıt veren üniversitelerin 14’ü böyle bir yönlendirmenin bulunmadığını belirtiyorlar. Yaptığımız araştırmada ise engelli birim sayfası olan 139 üniversiteden 37’sinin anasayfalarında böyle bir yönlendirme mevcut değil.



Bilgi edinme başvuruları ile üniversitelerin kendilerini engelli öğrenci birimlerinin web sitelerinin farklı kullanıcı özelliklerini de kapsayacak şekilde “A”, “AA” veya “AAA” standardını sağlamak konusunda nerede gördüklerini de öğrenmeye çalıştık. Bu standartların sağlanması için yeterli kaynağa sahip olmadığı için çalışma yapmayanlar ile bu standartları sağlamayan birimlerin oranını %68,34 olarak hesapladık.

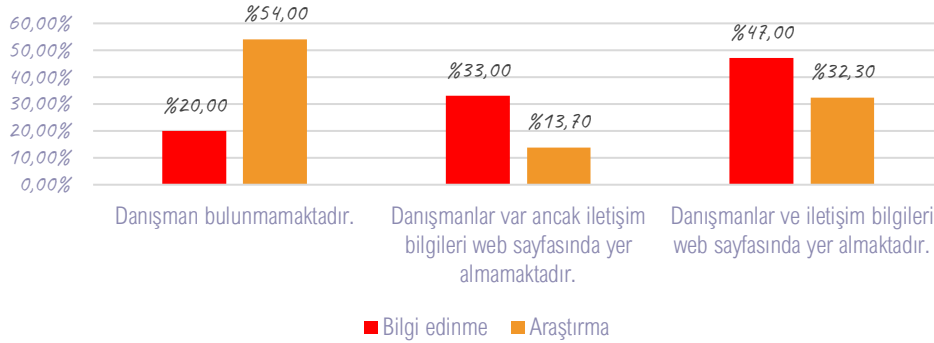


Üniversitelerin engelli birimlerinin sayfalarının güncel tutulması için görevlendirmeler yapıldığını görüyoruz. Engelli öğrencilerin güncel bilgiye erişimleri için bu çalışmanın yapılması gerekiyor. Başka alanlarda sitelerin açıldığına ve pek çok durumda güncellenmeden bırakıldığına tanık oluyoruz. Bu durum kısmen engelli birimlerinin sayfaları için de geçerli. Bu konuda bir görevlendirmenin yapılmadığı 12 üniversiteye ek olarak görevlendirme yapılan üniversitelerde konunun uzmanı olmayabilecek kişilerin görevlendirildiğini de görüyoruz.

Böyle bir görevlendirme yapılmadı	12
Bilgisayar İşletmeni	13
Sosyal Çalışmacı	2
Öğrenci İlişkileri Uzmanı	1
Tekniker	1
Memur	15
Mühendis	2
Özel Eğitimci	2
İletişim Uzmanı	1
Psikolog	4
Akademik Personel	6
Spor Sorumlusu	1

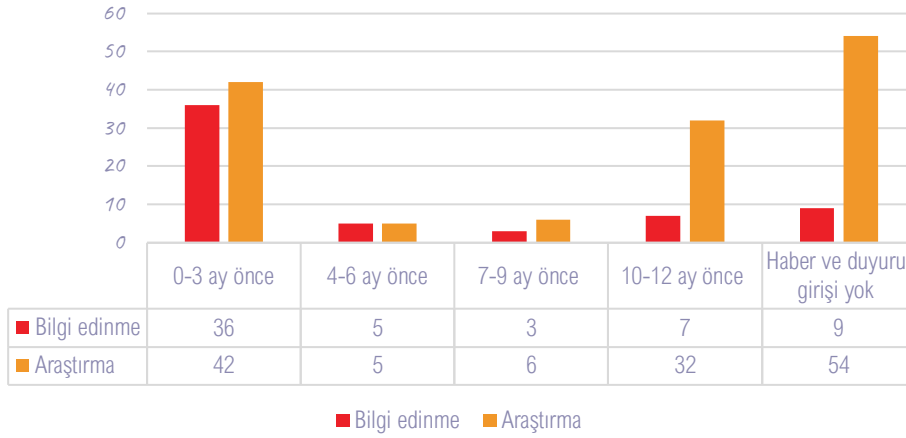


Fakülteler, Enstitüler, Meslek Yüksek Okulları ve Yüksek Okullarda engelli öğrenci akademik danışmanları var mı? Varsa iletişim bilgileri engelli öğrenci birimi web sayfasında yer almakta mı?



Sayfaların güncellenmesi ile ilgili bir diğer gösterge ise yayınlanan güncel haber sıklığı. Yaptığımız araştırmada sayfaların önemli bir bölümünde [%38,84] güncel haber yayınlanmadığını gördük. Son 3 ay içerisinde haber yayınlayan birimlerin oranını ise yalnızca 30,22 olarak tespit ettik. Bilgi edinme yanıtlarında ise %15'inin hiç haber ve duyuru girişi yapmadığını, son 3 ay içinde güncel haber ya da duyuru paylaşanların oranının ise %60 olduğunu gördük.

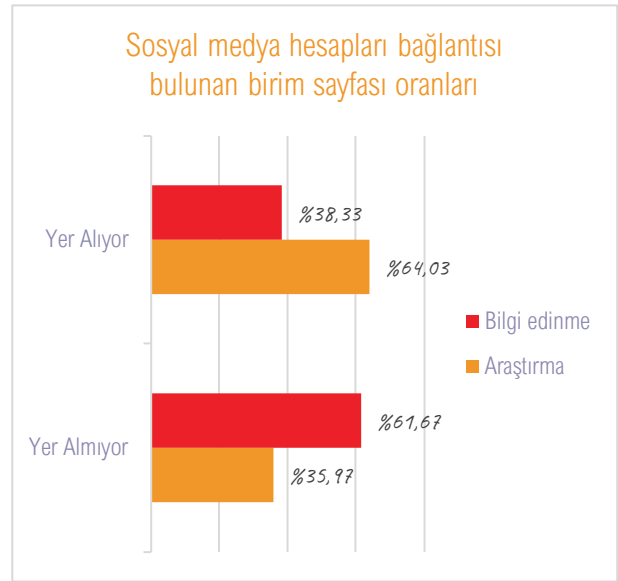
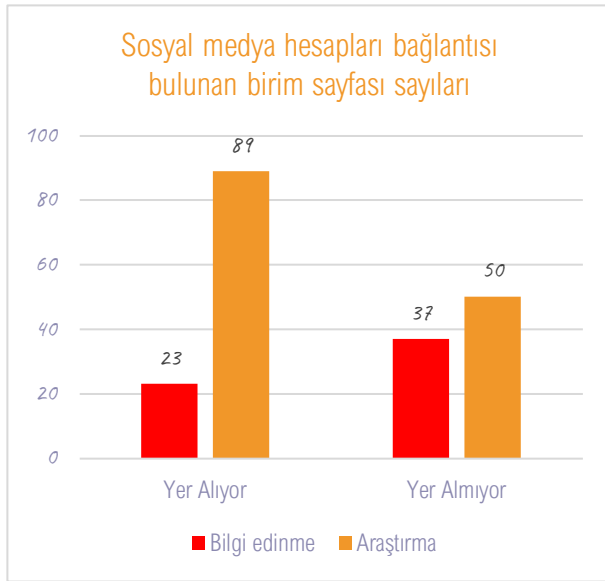
Birim web sitesinde paylaşılan en güncel haber ve duyuru ne zaman yayınlanmıştır?



Bu genel değerlendirmelerin ardından web sayfalarında yer alan içerik ve bu içeriğin erişilebilirliği ile ilgili bulgulara geçebiliriz.

Engelli birimlerinin web sayfalarında yer almasını beklediğimiz bilgilerin başında birimin iletişim bilgilerinin yer alması gelmektedir. Hem birimin genel iletişim bilgilerinin hem de birim yetkililerinin / sorumlularının iletişim ulaşılabilir olmasından söz ediyoruz. Bilgi edinmeye verilen yanıtlarda, birimlerin önemli bir bölümünün iletişim bilgileri sayfada yer alıyor. Ancak birimlerin yönetiminde yer alan kişilere ilişkin bilgilere daha düşük oranda yer veriliyor. Bu durum yaptığımız araştırmada da benzer bir sonuç ortaya çıkardı.

	Bilgi Edinme		Araştırma		
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Yeterli Değil
Birim sayfasında açık adres, e-posta ve telefon gibi birime ait iletişim bilgileri yer almaktadır.	59 %98,33	1 %1,67	104 %74,8	27 %19,4	8 %5,8
Birim yönetim kurulu iletişim bilgisi yer almaktadır.	6 %8,22	67 %91,78	31 %22,3	108 %77,7	0 %0



Yukarıdaki grafiklerden görülebileceği üzere birim sayfalarının hepsinde üniversitelerin sosyal medya hesaplarına bağlantılar bulunmuyor. Bilgi edinme yanıtlarına göre %38,33, yaptığımız araştırmaya göre ise %64,03'ünün sayfalarında bu bilgiye yer veriliyor. Ancak sosyal medya hesaplarına yer verilmiş olsa da bağlantılar için erişilebilirlik bakımından betimleme ve açıklamalara yer verilmesi gerekiyor. Genel olarak birim sayfalarında bu türden bağlantılara verilen açıklamaların bağlantının içeriği ile uyumlu olduklarını gözlemliyoruz.

Engelli üniversite öğrencileri bakımından birim sayfaları ile ilgili bir başka dikkate alınması gereken husus da sayfalarda engelli öğrenciler için yeterince bilgilendirici içeriğin olup olmadığı. Özellikle BM Engelli Hakları Sözleşmesi, Engelliler Hakkında Kanun, Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği vb. uluslararası ve ulusal mevzuatın erişilebilir olmasını bekliyoruz. Bilgi edinme yanıtlarına göre 73 üniversiteden sadece 44'ünün sayfalarından bu belgelere erişilebiliyor. Yaptığımız araştırma ise birim web sayfası bulunan 139 üniversiteden 28'inde bu belgelere erişim olduğunu tespit ettik. 47 üniversitenin sayfasında ise kısmen yer verildiğini gördük.

Sayfalarda YÖK Engelli Öğrenci Komisyonu, ÖSYM, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi kurumların sayfalarına bağlantıların bulunması da engelli öğrenciler için önem arz ediyor. Bilgi edinme

başvurusuna yanıt veren üniversitelerin 44'ü bu bağlantıların bulunduğunu iddia ederken araştırmamız 37 birimin sayfasında bu bilgilerin yer aldığını göstermektedir.

	Bilgi Edinme			Araştırma		
	Evet	Hayır	Yeterli Değil	Evet	Hayır	Yeterli Değil
Birim sayfasında engelli öğrenci haklarına ilişkin mevzuat yer almakta	35 %58,33	14 %21,67	11 %20	28 %20,10	64 %46,10	47 %33,80
Birim sayfasında faydalı bağlantılar yer almakta	44 %73,33	6 %10	10 %16,67	37 %26,60	88 %63,30	14 %10,10

Engelli öğrencilerin üniversite yönetimine ve engelli birimine karşılaştıkları sorunları, taleplerini iletebilmelerinin imkanlarını yaratmak aynı zamanda üniversitenin her bakımdan erişilebilir olmasına da katkı sağlayacak bir çaba olacaktır. Üniversitede eğitime devam eden engelli öğrenciler erişilebilirlik ile ilgili olanlar da dahil tüm sorunları birinci elden deneyimleyen kişiler olarak en uygun bilgi kaynağı durumundadırlar. Bu talepleri ve sorunları iletmeyen yollarından biri de çevrimiçi formları kullanmak. Bilgi edinme yanıtlarına göre birimlerin %48,33'nün, araştırmamıza göre ise %36,69'unun sayfalarında öğrencilerin taleplerini iletmeleri için form bulunuyor. Ancak doğrudan erişilebilirlik sorunlarının iletilmesine özgülenmiş "Erişilebilirlik Bildirim Formu" bilgi edinme yanıtlarına göre birimlerin %23,33'nün, araştırmamıza göre ise %17,30'unun sayfalarında bulunuyor.

	Bilgi Edinme			Araştırma		
	Evet	Hayır	Yeterli Değil	Evet	Hayır	Yeterli Değil
Engelli öğrencilerin taleplerini iletmeleri için matbu form veya dilekçeler birim web sitesinde yer almakta	29 %48,33	30 %50	1 %1,66	51 %36,69	88 %63,31	---
Engelli öğrencilerin, üniversiteniz yerleşkelerinde karşılaştıkları erişilebilirlik sorunlarını anında bildirmeleri için oluşturulmuş "Erişilebilirlik Bildirim Formu" birim web sayfanızda yer almakta	14 %23,33	46 %76,67	---	24 %17,30	115%82,70	---

	Bilgi Edinme		Araştırma	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Birim sayfasındaki dokümanlar görme engelliler için erişilebilir formatta mı?	33 %55	27 %45	105 %75,54	34 %24,46
Birim web sayfasını işaret diliyle anlatan bir video sayfada yer almakta mıdır?	3 %5	57 %95	2 %1,4	137 %98,6
Birim sayfasındaki metinler, işitme engelli bireyler için sade ve anlaşılır metin özelliğine sahip midir?	38 %63,33	22 %36,67	0 %0	139 %100
Birim web sayfası az gören kullanıcılar için zemin-metin kontrastı alternatifleri içeriyor mu?	22 %36,67	38 %63,33	6 %4,32	133 %95,68
Birim web sayfası az gören kullanıcılar için punto büyütme ve küçültme butonları içeriyor mu?	13 %21,67	47 %78,33	16 %11,51	123 %88,49
Birim web sayfasının tasarımı renk körlüğü olan bireyler için uygun mudur?	21 %35	39 %65	2 %1,4	137 %98,60

Elbette engelli birimlerinin web sayfalarının mümkün olan bütün engelli gruplarına hitap etmesini bekliyoruz. Görme engelliler, az görenler ya da renk körü olanlar, işitme engelliler gibi grupların ihtiyaçlarına göre tasarlanmaları gerekmektedir. Üstelik bu çalışmayı yaparken sayfanın içeriğinin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanması zorunlu.

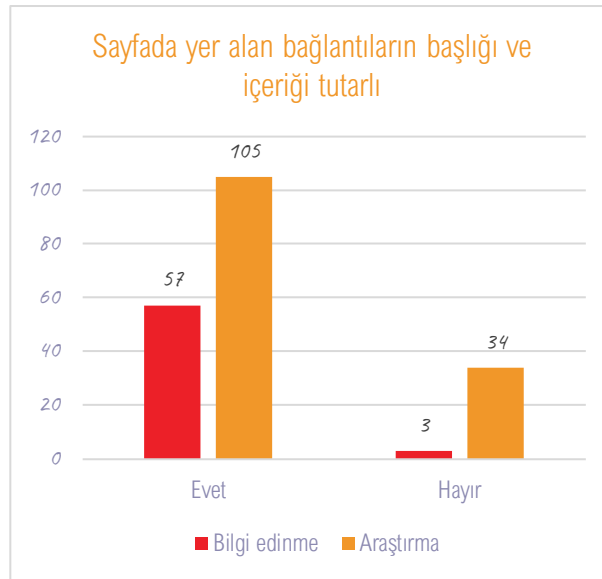
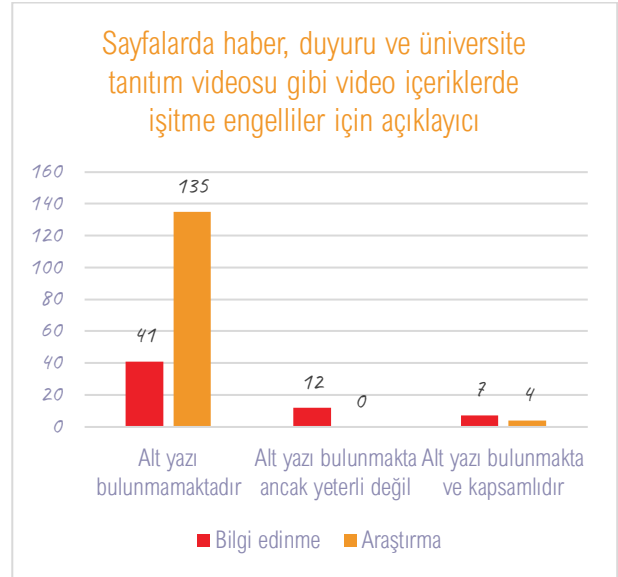
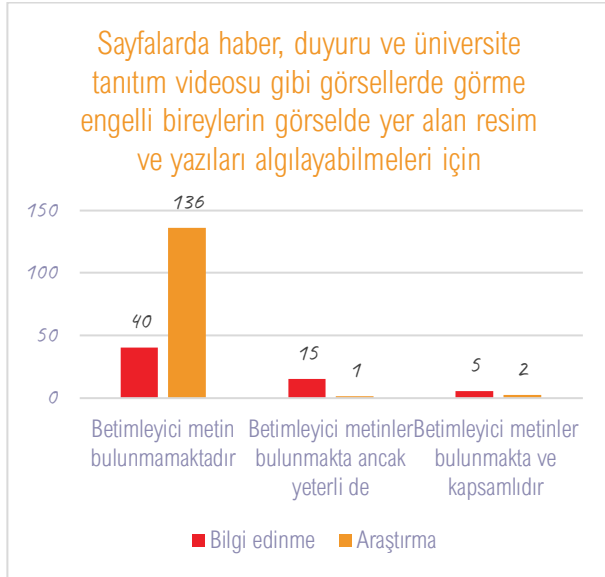
Birim sayfalarına bu ihtiyaçları gözönüne alarak baktığımızda yeterli olmadıkları hemen belli oluyor. Şüphesiz bazı sayfaların diğerleri ile kıyaslandığında çok daha yeterli olduklarını söylememiz gerekiyor. Ancak ortalamaya baktığımızda daha alınması gereken uzun bir yol olduğunu da itiraf etmeliyiz.

Araştırmamızda birim sayfasındaki belgelerin önemli oranda [%75,54] görme engelliler için erişilebilir olduğunu tespit ettik. Bu oran bilgi edinme yanıtlarında %55'te kalıyor, ancak araştırmanın çok daha fazla sayıda sayfayı kapsadığını anımsatmak isteriz.

Ne var ki bu durum işitme engelliler sözkonusu olduğunda tam tersi bir resim sunuyor. Birim web sayfasını işaret diliyle anlatan bir videonun sayfada yer aldığı üniversite sayısı bilgi edinmede 3, araştırmada 2 olarak belirlendi. İşitme engelliler bakımından asıl çarpıcı veri ise birim sayfasındaki metinlerin işitme engelli bireyler için sade ve anlaşılır metin özelliğine sahip olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlarda ortaya çıktı. Bilgi edinme yanıtlarına göre 60 birimden 38'i metinlerin sade ve anlaşılır olduğu görüşünde. Ne var ki yaptığımız araştırmada gördük ki sayfalarda yer alan metinler sade ve anlaşılır olmaktan oldukça uzak. Bunun nedeninin bu

amaca yönelik metinler hazırlamak yerine başka amaçlara yönelik hazırlanmış mevcut metinleri kullanmak olduğunu düşünüyoruz.

Son olarak sayfaları az gören ve renk körlüğü olan bireyler bakımından değerlendirmeye çalıştık. Sayfaların az gören öğrenciler için yazıları büyütme ve küçültme için buton bulunduğunu söyleyen üniversitelerin oranı %21,67 iken araştırmamız bu oranın gerçekte sadece %11,51 olduğunu ortaya çıkardı. Renk körlerini de dikkate alarak sayfa tasarımı yaptığını belirtenlerin oranı %35, yani 60 birimden 21'i iken araştırmamız 139 birimden sadece 2'sinin bu biçimde tasarıma sahip olduğunu ortaya çıkarmış bulunuyor.



Engelli öğrenciler bakımından üniversite yaşamı sadece okulda buldukları dönemle sınırlı değil. Zira hangi okulda hangi koşullar altında okuyacakları, okurken nelerle karşılaşacakları ve hatta okulu tamamlayıp mezun olduktan sonra ne gibi olasılıklarla karşılaşacakları da bilmek istedikleri konular arasında yer alıyor. Ne yazık ki hem bilgi edinmeye gelen yanıtlar hem de yaptığımız araştırma özellikle tercih dönemindeki üniversite öğrencisi adaylarına yönelik bilgilendirici / yönlendirici belgelere sözkonusu sayfalarda pek yer verilmediğini ortaya çıkardı. Ortalama olarak diyebiliriz ki üniversite engelli birimlerinin sadece %20'si kadarı bu türden bilgi paketlerine sayfalarında yer veriyor.

Araştırmamızın ortaya çıkardığı bir başka durum ise üniversite yaşamında önemli bir yere sahip “Engelli Öğrenciler Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi”nin birim sayfalarının yarısında bile yer almıyor oluşu. Engelli öğrencilerin üniversite yaşamlarını düzenleyen en temel belgelerden biri olan yönergenin bütün sayfalarda yer almasını beklerdik.

“Sıkça Sorulan Sorular” sayfasında ise engelli öğrencilerin; eğitim öğretim süreçleri, yurt ve burs olanakları, yemekhane hizmetleri, öğrenci kulüpleri ve sosyal olanaklar vb. hakkında bilgi edinebilecekleri başlıklara neredeyse hiç yer verilmediğini görüyoruz. Kendi sayfası olan 139 birimden sadece 7’sinde bu bilgilere yer verildiğini tespit etmiş bulunuyoruz araştırmamızda. Oysa bilgi edinmeye yanıt veren ve sayfası olan 60 birimden 12’si bu bilgilerin yer aldığını iddia ediyor.

	Bilgi Edinme		Araştırma	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Üniversite tercih döneminde olan engelli öğrencilere yönelik hazırlanmış bilgi paketi birim web sayfasında yer almakta	25 %55	75 %45	22 %15,80	117 %84,20
Üniversitenizin “Engelli Öğrenciler Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi” birim web sayfasında yer almakta	39 %65	21 %35	46 %33,10	93 %66,90
Birim web sayfasında engelli öğrencilerin; eğitim öğretim süreçleri, yurt ve burs olanakları, yemekhane hizmetleri, öğrenci kulüpleri ve sosyal olanaklar vb. hakkında bilgi edinebilecekleri “Sıkça Sorulan Sorular” sayfası bulunmakta	12 %20	48 %80	7 %5,04	132 %94,96

Son olarak, birim sayfalarında engelli öğrencilerin ve akademisyenleri eğitim ve öğretim yaşamlarını kolaylaştıracak kılavuzlara ya da destek teknolojilerine ilişkin bilgilere yer verip vermediklerini belirlemeye çalıştık.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla 139 üniversiteden %38,80’e karşılık gelen 54’ünde akademisyenler ve engelli öğrenciler için öğretimsel uyarılama kılavuzlar birim web sayfasında yer almakta. Bilgi edinmeye yanıt veren üniversiteler arasında bu oran %31,67’de kalıyor. Dolayısıyla gerçekte bilgi edinmeye daha çok üniversite yanıt vermiş olsa idi bu oran daha yüksek çıkacaktı.

Ancak destek teknolojileri ile ilgili veri bu kadar tutarlı değil. Farklı engel gruplarının ihtiyaçlarına yönelik destek teknolojileri ile ilgili bilgiye yer verdiğini söyleyen üniversite sayısı 13; araştırmamız ise sadece 6 sayfada bu türden bilgiye yer verildiğini gösteriyor. 2 üniversitenin sayfasında benzer bilgilere yer verilse de yeterli olmadığını tespit ettik.

	Bilgi Edinme			Araştırma		
	Evet	Hayır	Yeterli Değil	Evet	Hayır	Yeterli Değil
Akademisyenler ve engelli öğrenciler için öğretimsel uyarlama kılavuzları birim web sayfasında yer almakta	19 %31,67	41 %68,33	---	54 %38,80	85 %61,20	---
Birim web sayfasında farklı engel gruplarının ihtiyaçlarına yönelik destek teknolojileri ile ilgili bilgi yer almakta	13 %21,67	31 %51,67	16 %26,66	6 %4,30	131%94,20	2 %1,50

## Sonuç

Yaptığımız araştırma sonucunda tespit ettiğimiz en önemli sorun üniversitelerin kendilerini engelli öğrencilerin web erişilebilirliği bakımından konumladıkları yer ile araştırmamızın ortaya çıkardığı sonuçlar arasından pek çok durumda ciddi farklar olduğu. Hatta buna YÖK'ün kendisinin yaptığı "Engelli Öğrencilerin Küresel Salgın Sürecinde Eğitime Erişimi İçin Yükseköğretim Kurumlarında Alınan Tedbirlere İlişkin Anket Sonuçları" araştırmanın sonuçlarını da katacak olursak makasın iyice açıldığını görebiliriz. Öyle ki belli bir koşulun sağlanıp sağlanmadığına olumlu yanıt veren üniversite sayısının araştırmanın sonucunda ortaya çıkan sayıdan yüksek olduğu bek çok durumu verilerin analiz edildiği bölümde takip edebilirsiniz.

Bilgi edinme ile araştırma arasında ortaya çıkan farkların özellikle biraz daha öznel değerlendirme içeren sorularda ortaya çıktığını tespit ettik. Doğrudan kolaylıkla tespit edilebilecek konularda bir tutarlılık varken, biraz daha yoruma açık olabilecek konularda üniversitelerin yanıtlarının olumludan yana bir eğilim gösterdiği görülüyor. Sözgelimi sayfada iletişim formunun bulunmasına ilişkin veriler görece tutarlı iken, görme engelliler için sayfanın uyumuna / erişilebilirliğine verilen yanıtlarda ciddi bir sapma görebiliyoruz. Bu durumun kendisi de bize gösteriyor ki üniversitelerin engelli birimlerinin web sayfalarının belli standartlara göre hazırlanması gerekmektedir.

Her ne kadar "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği"nde her üniversitede "Engelli Öğrenci Birimi" kurulmasını ve bu birimlerin de üniversitede okuyan engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik birime ait bir internet sitesi oluşturmaları öngörülüyorsa da birim sayfalarının erişilebilirliklerine ilişkin standartları belirlemiyor, sayfalarda hangi içeriklerin erişilebilir olması gerektiğini kayıt altına almıyor. Bu nedenle de birimlerin sayfaları arasında farklılıklar ortaya çıkmakta. Yapılması gereken ise daha ayrıntılı bir yönetmelik ya da yönerge ile bu birimlerin asgari standartları yerine getirmesi sağlanmaktadır.

Hali hazırda yapılmış olan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu-Marmara Araştırma Merkezi [TÜBİTAK-MAM] sorumluluğunda yürütülen çalışmalar neticesinde hazırlanan kılavuz, TÜRKİSAT tarafından yayınlanan 2009 yılında "Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi", TÜBİTAK ile Kalkınma Bakanlığı'nın Kamu İnternet Siteleri Rehberi (KAMİS) Projesi kapsamında hazırlanan rehber yol gösterici belgeler olabilir.

Birim web sayfalarının en azından Web Content Accessibility Guidelines 2.1 (WCAG) / Web İçeriği Erişilebilirlik Rehberi'nde yer alan "A" düzeyi ilkeleri sağlaması gerekmektedir. Rehberde yer alan ve 30 kriterden oluşan "A" düzeyi ilkeler, temel seviyede yerine getirilmesi beklenen standartları kapsamaktadır. "A" düzeyi ilkeler



yerine getirilmediği takdirde, engelli kullanıcıların büyük çoğunluğunun internet sitesi içerilerinden ve sunulan hizmetlerden etkili ve verimli bir şekilde yararlanması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, birim internet siteleri geliştirilirken bu bölümde ele alınan 30 ilkenin yerine getirilmesi beklenmektedir.

Bilgi edinme başvurularında ve araştırmamızda kullandığımız, engelli öğrencilerin deneyimlerinden ve beklentilerinden yola çıkarak hazırladığımız kontrol soru setindeki koşulları birim sayfalarının sağlamasını / içermesini talep ediyoruz.

Engelli üniversite öğrencilerinin, eğitimleri süresince ihtiyaç duyabilecekleri her türden bilgi paketinin, yönlendirmenin, güncellemenin bütün engelli gruplarının erişebileceği bir biçimde sunulması gerekiyor. Engelli öğrencilerin üniversitenin farklı birimleri ve engelli birimi ile iletişimini kolaylaştıracak erişilebilir iletişim kanallarının da açık tutulması zorunlu.

Sayfalar tasarlanırken özel bir ihtiyaca yönelik oldukları unutulmamalı ve üniversitelerin genel sitelerinden farklı bir yapıda tasarlanmalıdır. Mümkünse farklı engellere sahip öğrencilerin kolaylıkla kullanabilecekleri farklı kullanıcı arayüzleri sunulmalıdır. Engelli birimlerinin web sayfalarının tüm içeriği ve içerdiği tüm fonksiyonlar, kullanıcıların eşit olarak faydalanabileceği şekilde erişilebilirlik kurallarına uygun olarak tasarlanmış olmalıdır. Bunun için de web sayfalarının engelli bireylerce kolaylıkla algılanabilecek öğeleri içermesi, arayüz bileşenlerinin ve sayfalarda dolaşımı sağlayan öğelerin işletilebilir ve anlaşılabilir olması, içeriğin kullanıcı araçları tarafından güvenilir ve doğru bir biçimde yorumlanabilmesini sağlayacak kadar tatmin edici olması gerekmektedir. Bu öğelerin nasıl hayata geçirileceğini düzenleyen ilkelerin yerine getirilmesi ile web içeriği anlaşılabilir, web sayfaları gezinebilir ve etkili bir şekilde kullanılabilir hale gelecektir. Bir adım ilerisi de engelli bireylerin içeriğe katkı sunabilecekleri tasarımların uygulanmasıdır.

- “Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği” *Resmî Gazete*, 14 Ağustos 2010.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. “2018-2022 Stratejik Planı” [http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/CkPFg+ASPB\\_2018-2022\\_Stratejik\\_Planı.pdf](http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/CkPFg+ASPB_2018-2022_Stratejik_Planı.pdf) Erişim: 27 Eylül 2021.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. “2019-2023 Stratejik Plan” [https://ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb\\_2019-2023-stratejik-plan.pdf](https://ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf) Erişim: 28 Eylül 2021.
- Akgül, Y., & Vatansver, K. (2016). “Web accessibility evaluation of government websites for people with disabilities in Turkey” *Journal of Advanced Management Science* 4 (3): 201-210.
- Aksoy, E. & Şengel, E. (2018). “Eğitim İnternete Göç Ederken Özel Gereksinimli Bireyleri Geride mi Bıraktık? Uludağ Üniversitesi Erişilebilirlik Değerlendirmesi” *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 31 (2): s. 561-588.
- Ataç, S. , Beyazgül, G. & Cengiz, Ç. (2020). “URAP Dünya Sıralamasında Yer Alan Türkiye Üniversitelerinin Kurumsal Web Sitelerinin Erişilebilirlik Açısından İncelenmesi” *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2): s. 121-132.
- Council of Europe Committee of Ministers. “Resolution ResAP (2001) 3, Towards Full Citizenship of Persons with Disabilities through Inclusive New Technologies” (Adopted on 24 October 2001). [https://search.coe.int/cm/Pages/result\\_details.aspx?ObjectID=09000016804eaa98](https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804eaa98) Erişim: 30 Eylül 2021.
- Çağiltay, K., ve Okan Kubuş. (2006). “E-devlet siteleri görme engelliler için erişilebilir mi?” *Türkiye Bilişim Derneği 23. Ulusal Bilişim Kurultayı (7-10 Kasım, Ankara) Kitabı*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği: s. 120-125.
- Çelik, T. (2014). “Web sitelerinin erişilebilirlik değerlendirilmesi: Ege Üniversitesi örneği” *International Journal of Social Science* 28, 429-443.
- Engelliler Hakkında Kanun.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinalliskinSozlesme.pdf> Erişim: 21 Eylül 2021.
- Kaygısız, E. G., Keskin, İ., & Oğuz, N. (2011). “Görme ve işitme engellilerin üniversite internet sayfalarına erişebilirliği” *XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı*. Malatya, Türkiye: s. 585-597.
- Kocak Tufan, Zeliha. “Thinking about students with disabilities in the pandemic” *University World News*, 23 January 2021. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210119103539813> Erişim: 30 Eylül 2021.
- Kurt, Serhat. (2011). “The accessibility of university web sites: the case of Turkish universities”. *Universal Access in the Information Society* 10 (1): s. 101-110.
- Kurt, Serhat. (2017). “Accessibility of Turkish university web sites” *Universal Access in the Information Society* 16 (2): s. 505-515.
- Menzi-Çetin, N., Alemdağ, E., Tüzün, H., & Yıldız, M. (2017). “Evaluation of a university website’s usability for visually impaired students” *Universal Access in the Information Society*, 16 (1): s. 151-160.

- Narin, B. (2018). "Evrensel Tasarım İlkelerinin Mayınlı Alanı: Dijital Haritalar ve Gazetecilik" *Erciyes İletişim Dergisi* 5 (4): s. 163-177.
- Onay Durdu, P. & Yerlikaya, Z. (2020). "The Perception of Website Accessibility: A Survey of Turkish Software Professionals" *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi* 11 (41): s. 42-71.
- Özürümler İdaresi Başkanlığı. "Özürümlüğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması. (2010) <https://docplayer.biz.tr/23528510-Ozurluluge-dayali-ayrimciligin-olculmesi-arastirmasi.html> Erişim: 30 Eylül 2021.
- Özürümler İdaresi Başkanlığı. "Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011)" *Resmi Gazete*, 12 Kasım 2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101112-19.htm>
- Şerefoğlu, H. & Henkoğlu, T. (2019). "Türkiye'deki Üniversite Web Sitelerinin Görme ve İşitme Engelli Kullanıcılar Açısından Erişilebilirliklerinin Değerlendirilmesi" *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 1: s. 111-122.
- TÜBİTAK. "İnternet Sitelerinde Kullanılabilirlik ve Erişilebilirlik Rehberi" [Kamu İnternet Siteleri Rehberi (KAMİS)] <https://dijitalakademi.bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/2021/01/Bolum1-2.pdf> Erişim: 4 Ekim 2021.
- TÜBİTAK. "KAMİS Rehber Bölümleri" <https://dijitalakademi.bilgem.tubitak.gov.tr/kamis> Erişim: 4 Ekim 2021
- TÜRKSAT. "Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi" 18 Mart 2009. <https://afyonluoglu.org/> Erişim: 4 Ekim 2021.
- YÖK Engelli Öğrenci Çalışma Grubu "Engelli Öğrencilerin Küresel Salgın Sürecinde Eğitime Erişimi İçin Yükseköğretim Kurumlarında Alınan Tedbirlere İlişkin Anket Sonuçları" [https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/Haber%20%c4%b0%c3%a7erisindeki%20Belgeler/Dosyalar/2020/engelli\\_ogrenci\\_anketi\\_03122020.pdf](https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/Haber%20%c4%b0%c3%a7erisindeki%20Belgeler/Dosyalar/2020/engelli_ogrenci_anketi_03122020.pdf) Erişim: 1 Ekim 2021.
- Yüksek Öğrenim Kurumu - Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. "Öğrenci İstatistikleri" Erişim: 15 Eylül 2021.



Bu rapor, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliđi finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği [TOHAD] sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliđinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

